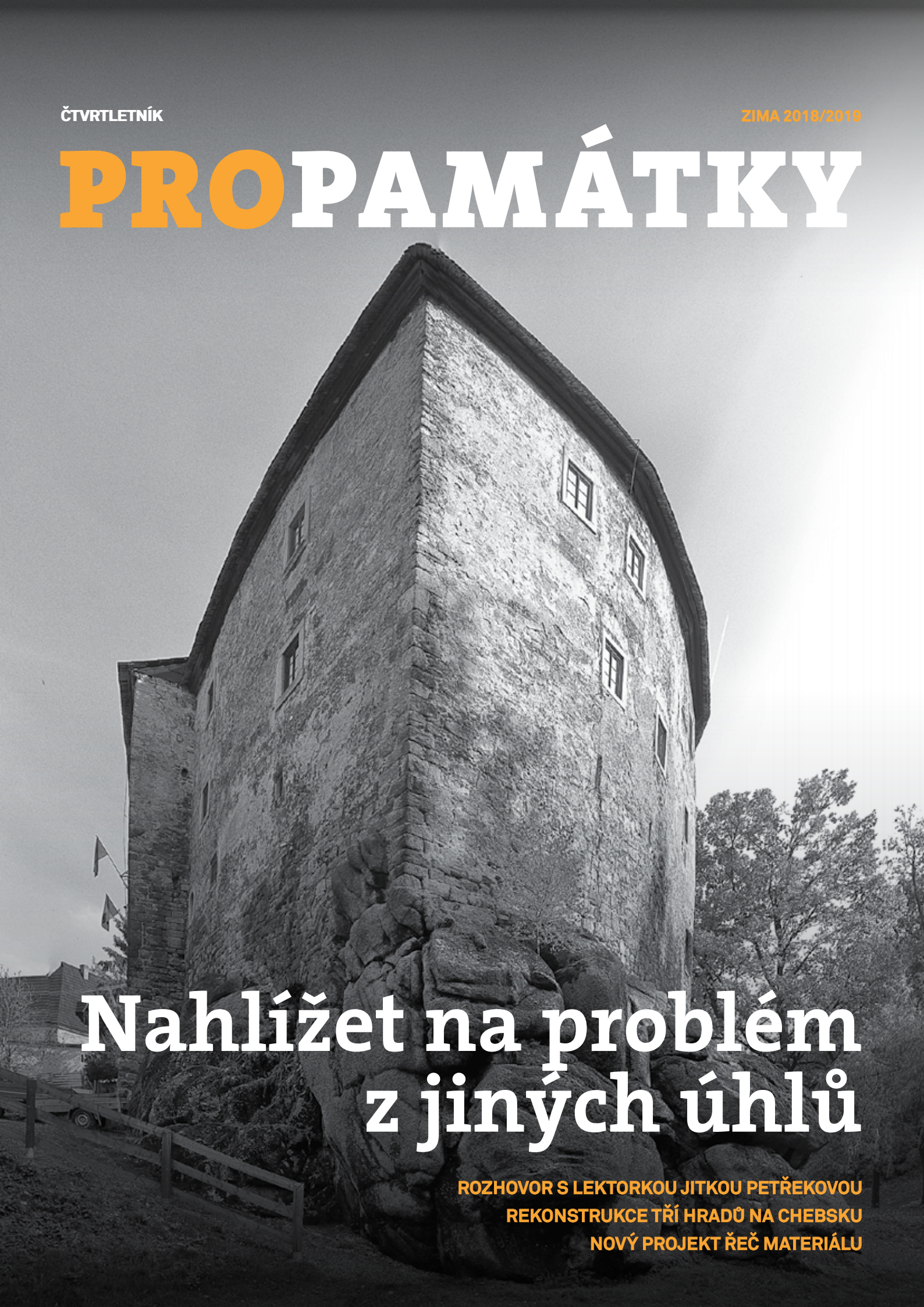

ČTVRTLETNÍK

ZIMA 2018/2019

PROPAMÁTKY

Nahlížet na problém z jiných úhlů

ROZHOVOR S LEKTORKOU JITKOU PETŘEKOVOU
REKONSTRUKCE TŘÍ HRADŮ NA CHEBSKU
NOVÝ PROJEKT ŘEČ MATERIÁLU

Kryštof Havlíček

ÚVODEM

Celý následující rok si budeme připomínat důležitý mezník naší novodobé historie, 30 let svobody. Díky ní se může mimo jiné rozvíjet také občanská společnost a fungovat třeba i naše redakce.

Když přemýšlím nad plány pro rok 2019, zjišťuji, že se velice hezky s uvedeným výročím doplňují. Sametová revoluce přinesla začátek svobody v podnikání a mnohé z nich se odehrává v historických prostorách či místech, archeologickými nalezišti počínaje a památkami 20. století konče. Osmý ročník konference MÁME VYBRÁNO, která se pravidelně věnuje hledání potřebných zdrojů, bude zaměřen právě na oblast podnikání v památkách.

Konferenci PROPAMÁTKY jsme se rozhodli připravit na téma obnovy a využívání historických budov škol, tedy míst, která úzce s událostmi roku 1989 souvisejí. Byli to právě studenti, kteří stáli u počátku změn. Pro mě bude uvedené setkání až nostalgické, protože se uskuteční v budově, kde jsem okamžiky roku 1989 prožíval osobně. Setkání připravujeme v Písku v budově bývalé školy proměněné na knihovnu.

Péče o památky začíná osvětou, zapojte se i vy. Více na straně 22.

Aleš Kozák

DOPORUČUJEME

NOVĚ ZAPSANÉ PAMÁTKY

Ve třetím čtvrtletí bylo do evidence Národního památkového ústavu zapsáno 20 nemovitých kulturních památek. Za ně Ministerstvo kultury mimo jiné prohlásilo věšadlový most v Žernově, perucký kostel Povýšení sv. Kříže, smírčí kříž v Potvorově a sochy sv. Jana Nepomuckého v Zásadě a Újezdě pod Troskami. Památkami se dále staly vila v České Třebové, lipová alej v Lysicích, panský dvůr v Louce nebo kamenná dlažba v Bořejově a Ždírci na Českolipsku.

Kryštof Havlíček

PAMÁTKA ROKU 2018

Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska vyhlásilo soutěž Památka roku 2018, jež ocení nejlepší projekt a realizaci obnovy objektu nebo souboru staveb, které mají významné památkové, architektonické nebo urbanistické hodnoty a jsou nositeli specifického charakteru prostředí za rok 2018.

Soupeřit se bude ve dvou kategoriích, a to menší rekonstrukce do dvou milionů a velké opravy nad dva miliony korun. Výběr probíhá nejprve v krajském a následně celostátním kole. Přihlášky lze zaslat až do 25. ledna 2019. www.historickasidla.cz

KONFERENCE DĚJINY STAVEB

Art Járka, CC-BY-SA-3.0

Ve dnech 5.–7. dubna 2019 se v Centru stavitelského dědictví v Plasích koná již 20. konference Dějiny staveb. Odborníci na stavebněhistorický průzkum zde tradičně představí nové objevy a budou diskutovat o nejruznějších problémech v oboru. Přihlášky, seznam referátů a další informace naleznete na internetových stránkách akce. Z každé konference je vydáván sborník, který je možné si objednat na tomtéž místě. www.evida.cz/shp

PLZEŇSKÉ SYMPOZIUM

Tématem již 39. ročníku mezioborové konference, která se už od roku 1981 soustřeďuje na kulturní aspekty v dlouhém 19. století, se tentokrát stalo zrození lidu v české kultuře.

Setkání, při němž bude lid a lidová kultura probírána z nejruznějších vědeckých úhlů, se uskuteční od 28. února do 2. března v Plzni. Do projektu se pravidelně zapojují svými tematickými expozicemi také Západočeské muzeum a Západočeská galerie v Plzni. www.plzensympozium.cz

PODOBY A PŘÍBĚHY. PORTRÉTY RENESANČNÍ ŠLECHTY. POHLED DO EXPOZICE S TIŠTĚNÝM PRŮVODCEM VÝSTAVOU, 2018

WORKSHOP ARCHITEKTURA JAKO FORMA V RODNÉM DOMĚ JOSEFA HOFFMANNA V BRTNICI, 2011

ROZHOVOR S JITKOU PETŘEKOVOU

Posláním lektora je být empatickým průvodcem

Na tomto místě dáváme většinou prostor osobnostem české památkové péče. Nesmíme ale zapomínat ani na ty, kteří vychovávají k ochraně kulturního dědictví.

Muzejní pedagog, lektor nebo edukátor. Jaký je mezi nimi rozdíl?

Nemyslím, že je mezi nimi velký rozdíl. Proto bych začala tím, co mají společné. Spojuje je především vzdělávání a zprostředkování kulturního dědictví s tím, že každé odvětví je specifické prostředím, ve kterém se odehrává. Profese vyžaduje zkušeného profesionála schopného kreativně a nekonvenčně myslet a být dostatečně empatickým průvodcem. Metody práce s dětským publikem stojí na shodných základních principech, ať už tu profesi nazveme jakkoliv. Práce muzejního pedagoga je spjata s muzeem a jeho

sbírkami. Učí dívat se na umění, samostatně v něm číst, objevovat a interpretovat jej soudobým jazykem. Důležitý je pro něj prožitek. Lektor je univerzálnější označení pro jakéhokoliv průvodce dětí v různorodých odvětvích. Edukátor, respektive edukátor v kultuře, je nový pojem, o kterém se dlouho diskutovalo zejména ve spojení s památkovou péčí a jejím vzdělávacím potenciálem. Předchozí termíny propojuje na různých úrovních. Současně ale pokrývá celou škálu vzdělávacích profesí. Pracuje často v terénu, v širších souvislostech ve vztahu k památkovým celkům a může tak nalézat mnohem více vrstev, na které se zaměřit.

Jde asi o mladé obory?

Všechno má svůj vývoj a návaznost a ani tyto obory nevyrostly ze dne na den. Bezmála jedno dvacetiletí jsou předmětem mnohých výzkumů a respektovanou oblastí v neformálním vzdělávání. Širší odborné ukotvení pro vzdělávací oblasti v muzejní pedagogice odstartoval rozsáhlý projekt Brána muzea otevřená. Představoval muzea jako vzdělávací instituce a opíral se o způsoby zprostředkování formou zážitku, neformálního poznávání i oživené historie. V této souvislosti se vžil i termín galerijní animace, kde je míra využívání výtvarných metod a principů zásadní pro zprostředkování uměleckých děl. Kdybychom šli ještě dál, je tradice vzdělávání v muzeích spojena už se zakládáním muzeí od druhé poloviny 19. století, jež byla budována jako vzdělávací instituce. Ovšem až dnes se

TEXT JAN ŠTĚPÁNEK
FOTO ARCHIV JITKY PETŘEKOVÉ

PŘÍMĚSTSKÝ TÁBOR PRO DĚTI OD OKA NA VOKA NA ZÁMKU V TŘEBONI, 2018

VÝTVARNÝ ATELIÉR PAMÁTEK V TELČI. MRAMOROVÁNÍ – VÝROBA UMĚLÉHO MRAMORU, 2017

v nich hovoří o edukaci jako o samostatné disciplíně. Přirozenou cestou se rozšířila i do galerií současného umění a designu. Vzdělávání na památkových objektech je u nás nejmladší. Zásadní projekt Památky nás baví vymezil specifika tohoto oboru. Jeho autory jsou mí kolegové. Dnes už se zážitkové principy aplikují v celé řadě oborů a se zaměřením na vzdělávání vzniká mnoho nových projektů. Navíc je dnes naprostou samozřejmostí, že kulturní a paměťové instituce nabízejí edukační programy určené školám v souladu s rámcovými vzdělávacími programy.

Co je na práci lektora nejnáročnější?

Komunikace a široký rozsah dovedností. Musíte umět děti oslovit, zaujmout je, bavit se s nimi, respektovat je, reagovat na jejich podněty a dotazy. Klíčová je i komunikace při přípravách, kdy musíte najít správnou odezvu u kolegů. Profese je náročná i v tom, do jaké míry musíte „přepínat“ z jednoho období do druhého. Někdy řešíte zároveň středověk, novověk a moderní architekturu. K tomu všemu se zabýváte i koncepčními věcmi. Stále se učíte. Musíte být

schopen řadu věcí nejen navrhnout, ale i vyrobiť nízkonákladově. Důležité je estetické cítění. Umět fotografovat, dokumentovat, pracovat se soudobými technologiemi, stejně jako mít povědomí o historických řemeslech.

Je vzdělávání v muzeu či galerii podobné tomu na hradě nebo zámku?

Myslím, že ano. V obou případech využíváte svůj kreativní potenciál a zprostředkováváte kulturní dědictví formou zážitkové pedagogiky. Cíleně kladete dětem otázky, aby nad danými věcmi dokázaly samostatně přemýšlet a nacházet odpovědi. I na historických objektech jsou umělecká díla. Stejně tak v muzeích narazíte na architekturu. Navíc památka, stejně jako muzeum a galerie umožňuje vytvořit přirozené komunitní prostředí v místě, kde žijete. I prostřednictvím edukace vychovávejte budoucí generace a učíte je chránit kulturní dědictví, upevňujete jejich vztah k památkám, historii a umění.

Setkáváte se občas se způsobem práce, který nepovažujete za ideální?

Nejčastější problémy vidím v povrchnosti, v líných, nahodilých a nepromyšlených metodách zprostředkování kulturního dědictví. Úskalí vidím například v populárních kostýmovaných prohlídkách apod. Mnohdy jsou to jen efektní a samoučelné možnosti, které v dětech nepodníí hlubší poznání. Pokud nemohu předložit divákovi autentický oděv či příběh, já osobně volím raději jeho tvůrčí interpretaci, na které děti poznávají danou dobu. Oděv nebo jeho části mohou samy vytvořit, byť za využití netradičních materiálů nebo prostřednictvím soudobých technologií. To je moderní zážitková pedagogika. Stejný půvab mají však i autentické prvky a repliky, kterých se můžete dotýkat. Současně si uvědomuji, že ne všude na to jsou vhodné podmínky. Dalším z problémů je přístup škol, které prohlídku pojmu jako nutnost a vše rychle bez rozmyslu projdou. Mění se to, ale stále ještě nejsou učitelé zvyklí, že nabízíme kvalitní program a že se na objekty mohou v rámci výuky vracet se stejnými skupinami. I proto kolegové organizují Letní školy památkové edukace, kde školíme pedagogy i památkáře současně. Také se občas setkávám

JITKA PETŘEKOVÁ

- ▶ narodila se v roce 1979 ve Valašském Meziříčí
- ▶ studovala nejprve módní návrhářství a poté užitou malbu v Brně, vysokoškolské vzdělání získala na pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci
- ▶ více než 12 let působí jako lektorka vzdělávacích programů pro děti
- ▶ pracovala v Moravské galerii v Brně a v nakladatelství B4U Publishing, od roku 2015 je zaměstnána na Odboru edukace a dalšího vzdělávání Národního památkového ústavu
- ▶ v soukromí se zabývá tvorbou autorského šperku a malbou

VÝTVARNÁ DÍLNA PRO DĚTI VE VILE STIASNI, 2017

s nevkušem, se špatnou instalací na prohlídkových trasách. Okolní prostředí kultivuje osobnost každého z nás, děti obzvlášť. U nových intervencí je proto velmi důležitá správná míra a čistá vizuální forma provedení. Nakonec často narážíme i ve vlastních řadách. Zážiteková edukace na památkách je u nás oborem nejmladším, a proto ne vždy funguje komunikace mezi historiky, památkáři a edukátory. Mezi námi někdy leží propast, kterou je třeba vyplnit vzájemným respektem k jednotlivým profesím.

Máte doporučení pro ty, kteří se chtějí vzdělávání více věnovat?

Je vhodné mít pedagogické vzdělání, ale i historik umění se může pro tuto práci nadchnout. Dnes si již můžete vybírat mezi obory jako galerijní pedagogika a zprostředkování umění na Masarykově univerzitě v Brně nebo muzejní a galerijní pedagogika na Univerzitě Palackého v Olomouci. Úplnou novinkou je studium na Univerzitě Karlově, kde se od nového akademického roku otevírá obor edukace a interpretace v oblasti kulturního dědictví.

Jak jste se dostala k této profesi vy a co je vám na ní nejbližší?

Krátce po studiu jsem odpověděla na inzerát Moravské galerie v Brně. Uspěla jsem a nastoupila na pozici muzejního pedagoga. Práce byla zpočátku spojena i s dramaturgií doprovodného programu. Později jsem se více zacítila na galerijní pedagogiku pro všechny cílové skupiny. Tvořila jsem interaktivní

zóny k výstavám a autorské projekty s oděvním designem v Rodném domě Josefa Hoffmanna v Brtnici a Jurkovičově vile v Brně. Nakonec jsem se dostala až k výtvarným řešením expozic. Vše jsem se učila za pochodu a byla to ta nejlepší škola. V práci jsem se doslova našla. Jsou mi na ní nejbližší principy výtvarné pedagogiky. Sama jsem výtvarnice. Umění vnímám jako nekonečný zdroj inspirace. Stále se ztotožňuji s tím, že jsem zprostředkovatel. Učím ostatní dívat se na umění, číst v obrazech, v sochách, v architektuře. Baví mě komunikovat s dětmi, objevovat jejich vidění světa, předávat jim to své a společně se učit, poznávat a tvořit. Je to netradiční práce v tom, že vzděláváte, ale není to škola. Je to zábava i poznání, které vyžaduje mnohdy netradiční přístupy.

Čím se přesně zabýváte v Národním památkovém ústavu?

Většinu času věnuji přípravám metodických podkladů na památkových objektech, kde se snažíme vzdělávání zkvalitňovat a lépe ukotvit tak, aby bylo pevnou součástí prohlídkových okruhů. Je to běh na dlouhou trať, ale snažíme se to do budoucna měnit, posouvat hranice a hledat nové cesty. Práce je specifická zejména z hlediska personálního vykrytí. Ne všechny hrady a zámky mají adekvátní zázemí a ne všude je možné edukaci realizovat v plném rozsahu. V takových případech využíváme pracovní listy, jejichž podobu dotváříme přímo v terénu. Většina je určena pro základní školy. Má práce přesahuje i do grafické

PRACOVNÍ LISTY PRO HRAD LIPNICE, 2017

podoby těchto materiálů. Jelikož má náš odbor celostátní působnost, snažíme se zpracovávat materiály, které lze uplatnit na co nejvíce objektech. Dále se příležitostně podílím na interaktivních zónách výstav nebo se věnuji přímo edukacím pro školní skupiny.

Na kterých projektech jste se podílela?

Například na interaktivním koutku výstavy Podoby a příběhy. Portréty renesanční šlechty, kde jsme navrhli řadu prvků, textových částí a skládaček, ale také průvodce výstavou. K expozici jsem vedla i workshopy pro děti nebo seniory. Dále jsem připravila pracovní listy po hrad Lipnice, zámky Kunštát nebo Bučovice. V Telči jsem vedla několik dílen pod názvem Ateliér památek. V Třeboni jsme letos s kolegy pořádali příměstský tábor Od oka na Voka. Vytvořila jsem i Cestovní domalovánky. Je to takový skicář, do kterého děti dokreslují chybějící části hradů a zámků, a mají tam i dostatek volných listů pro vlastní tvoření a záznamy.

Co chystáte na sezonu 2019?

Na jaro připravuji workshopy pro děti ve vile Stiassni v Brně. Puvorepublikový dům má obrovský potenciál nejen z hlediska prostoru, ale také z hlediska moderní meziválečné architektury v Brně. Stavbu obklopuje rozsáhlá zahrada, což je ideální prostředí pro malé děti, mateřské školy. Měřítka a puristická forma obytné vily zase nabízí celou škálu tvůrčích námětů pro starší děti. Workshopy budou zacíleny na děti od 6 do 15 let. Jste srdečně zváni. ■

HRAD LIBÁ SE NACHÁZÍ NA VÝRAZNÉM OSTROHU UPROSTŘED STEJNOJMENNÉ OBCE.

ZAJÍMAVÉ REKONSTRUKCE

Tři hradní areály na Chebsku

Středověká opevněná sídla jsou důležitou součástí kulturního dědictví a charakterizují historická specifika každého regionu. Tentokrát se soustředíme na trojici méně známých obnovovaných hradů v západních Čechách.

Z početně bohatého spektra panských sídel rozličného charakteru se na Chebsku do současnosti dochovala pouze asi desetina. Část z nich v minulosti zcela zanikla, ostatní jsou opuštěná bez větší naděje na záchranu. Tři zvolené památkově chráněné hradní lokality Libá, Skalná a Hartenberg potkal příznivější osud. Jsou v soukromých rukou a nacházejí se v různých

etapách rekonstrukce. Kromě jejich rozmanitých architektonických kvalit se pokusíme představit zejména náročný a dlouhotrvající proces obnov.

Jedním z podstatných důvodů nelehkého vývoje Chebska představovalo jeho historicky proměnlivé geograficko-politické zakotvení v rámci českých zemí. Tento faktor ovlivňoval stavební vývoj hradů, zámků, tvrzí a dalších objektů. Obecně v oblasti převládala sídla drobnějšího charakteru, z nichž se některá snažila vzhledově napodobit říšské falce, mezi které patřil v současnosti obnovovaný chebský hrad. V době vzniku kamenných hradů, jako byly například Ostroh, Starý Hrozňatov, Skalná nebo Házlov, nebylo Chebsko součástí českého státu, a tak jejich podoba souvisí obecně spíše se soudobou německou architekturou.

Dnešní podobu regionu ovlivnily také dějinné proměny ve 20. století, kdy došlo zejména v souvislosti s odsunem německého obyvatelstva po druhé světové válce k zániku mnoha někdejších panských center. Další soubor objektů, který se následně ocitl při státní hranici s Bavorskem, zmizel v rámci utváření pohraničního pásma a působení vojenských složek zajišťujících jeho ostrahu.

Historickou obrazovou podobu sledovaných míst lze nalézt například v Českých hradech, zámcích a tvrzích Františka Alexandra Hebera. Naopak v patnáctisvazkovém díle Augusta

TEXT KRYŠTOF HAVLICE
FOTO KRYŠTOF HAVLICE

CHARAKTERISTICKÝ ZNAK PŘEDSTAVUJE GOTICKÁ VĚŽ S RENESANČNÍ HELMICÍ.

Sedláčka není Chebsko zahrnuto. Velká část dosud málo prozkoumaných lokalit je součástí publikací předního českého kastelologa Tomáše Durdíka. Pro detailnější poznání stavebního vývoje souboru hradní architektury oblasti v širším kontextu jsou podstatné Hrad, zámky a tvrze na Chebsku od Jiřího Úlovce a zejména Panská sídla západních Čech, svazek Karlovarsko od Tomáše Karla.

Přes nemalé množství v současnosti opuštěných a postupně mizejících příkladů cenných lokalit nám sledovaná trojice obnov nabízí nadějný důkaz o významu a smysluplnosti zachování důležité vrstvy kulturního dědictví. Bez ohledu na jejich současné a budoucí využití vyjadřuje rehabilitace areálů výrazný krok k uchování historie míst samotných i celého regionu.

LIBÁ

Hrad s původním názvem Liebenstein se nachází asi 11 km severozápadně od Chebu na výrazném ostrohu nad potokem uprostřed stejnojmenné obce. Byl založen po polovině 13. století jako sídlo ministeriálů příslušných k Chebu, později došlo k přebudování na barokní zámek. Má dvoudílnou dispozici zahrnující vlastní objekt a předhradí. Oválný půdorys je tvořený čtyřmi křídly, která svírají nádvoří. Charakteristickým znakem je gotická věž s renesanční helmicí sevřená dvěma původně středověkými paláci. Na jižní a východní straně se nachází barokní terasa, dochovala se také část hradby

SKALNÁ STOJÍ NA ŽULOVÉM OSTROHU NAD ÚDOLÍM POTOKA V ZÁPADNÍ ČÁSTI OBCE.

s baštami a branou, ve východní části navazuje barokní kostel sv. Kateřiny. Ten vznikl přestavbou původního, gotického. V pozdně barokním duchu byly obnoveny fasády a interiéry. Architektonický vývoj areálu byl dokončen kolem roku 1841.

V rámci zámeckých interiérů stojí za zmínku mimo jiné nástrovní malba umístěná v rokokovém štukovém zrcadle. Dílo znázorňující bohyni lovu Dianu a postavu jelena pochází patrně z 60. let 18. století a je spjato s rokokovou úpravou sídla, kterou zahájil tehdejší majitel Petr ze Zedtwitz.

Jedním z prvních majitelů je zmiňován v roce 1264 Rupert z Nového Liebensteinu. Další významnější stavební změny uskutečnil František Gosswein v roce 1346. Hrad byl od roku 1400 v majetku chebského rodu Ruduschů a od 30. let 15. století až do roku 1915 jej vlastnil hraběcí rod Zedtwitzů. Výraznější obnovovací práce jsou zaznamenány v letech 1928–1930, kdy byl areál v majetku Kaesmannových. Následkem událostí druhé světové války byla památka opuštěna a vlivem dlouholeté neúdržby a následného požáru dospěla do stavu prakticky úplného zániku.

Po roce 1989 areál koupil soukromý majitel, který začal v 90. letech s jeho postupnou opravou. Provedené stavební zásahy zamezily hrozcí přeměně objektu ve zříceninu. V současnosti jsou všechny etapy rekonstrukce

prováděné za dozoru pracovníků památkové péče a na základě stavebněhistorického průzkumu. Na rok 2019 je plánována obnova vnitřních omítek, kamenných ostění, podlah, stropů nebo dveřních a okenních výplní. V jižním křídle bude provedena oprava kleneb nebo obnova dlažby kostelního nádvoří. Práce jsou každoročně podporovány finanční dotací Ministerstva kultury z Programu zachrany architektonického dědictví.

Význam Libé je dodnes vzhledem k dochovaným krajinotvorným a architektonickým hodnotám ne zcela doceněn. Díky svému stavebnímu vývoji představuje mimo jiné unikátní historický pramen vypovídající o proměně panských sídel v oblasti od počátku 13. do 20. století. Lze na něm dobře sledovat nejen historické proměny hradní architektury, ale také dobové stavební postupy. V interiéru se v současnosti nachází expozice s názvem Běh času, která je přístupná po osobní dohodě se správcem zámku.

SKALNÁ

Hrad s původním názvem Wildstein stojí na žulovém ostrohu nad údolím potoka v západní části obce Skalná vzdálené asi 10 km severně od Chebu. Založen byl kolem roku 1200 jakožto sídlo ministeriálního rodu navázaného na chebskou falc a patří do okruhu štaufské stavební huti. Areál tvoří předhradí, takzvaný nový zámek a vnitřní hrad oddělený příkopem s kamenným mostem. Původní hradní budova má

V NOVÉ ZÁMECKÉ BUDOVĚ JE K DISPOZICI PROHLÍDKA STŘEDOVĚKÉ KOVÁRNY.

DOMINANTNÍM ZNAKEM HRADU HARTENBERG JE VĚŽ OBDÉLNÉHO PŮDORYSU.

čtyřúhelný nepravidelný půdorys s vjezdem na východní straně. Z románské dispozice se zachoval severní palácový oddíl s částí věže a kaplí. Jihozápadní partie vznikla později pravděpodobně z původního stavebního materiálu. Nový zámek s valbovou střechou byl postaven kolem roku 1763 a je od hradu oddělený menším dvorem. Současná podoba vychází z několika gotických a renesančních přestaveb.

První písemné zmínky o hradu pocházejí z roku 1244, později je připomínán v souvislosti s rodem Hotthafftů. Před koncem 13. století byl v majetku Rabů z Mechelsgrünü a dalších, většinou chebských měšťanských rodů. V roce 1526 areál získali Trautenbergové, kteří postupně vystavěli nový zámek. Ten ve druhé polovině 19. století využíval zdejší okresní soud. Svou sídelní funkci ztratil areál již po polovině 18. století. Po roce 1945 zabral prostory místní národní výbor a od 60. let minulého století sídlo chátralo. Skalnou v roce 1997 koupil soukromý majitel, který postupně provádí rekonstrukci. Ta je v posledních letech soustředěna na konzervaci obvodového pláště a stavební úpravy v objektu nového zámku. V roce 2019 budou práce zaměřeny zejména na pokračující obnovu severní části a opravu korunních říms. Rekonstrukce je podporována Ministerstvem kultury z Programu záchrany architektonického dědictví.

Celkový význam památky, která se v době vzniku nacházela mimo sva-

zek českých zemí, spočívá především v míře zachování. Nejúplněji dochovaný románský hrad na Chebsku představuje významný historický pramen, který nemá mezi obdobnými románskými sídly na našem území mnoho srovnatelných analogií. V hlavní budově funguje v současnosti muzeum, prostory jsou využívány jako obřadní síň nebo jako muzeum soudnictví a hasičské techniky. V nové zámecké budově je k dispozici prohlídka středověké kovárny nebo muzeum vězeňství.

HARTENBERG

Hrad se nachází na strmém ostrohu nad říčkou Svatavou v obci Hřebeny asi 7 km severozápadně od Sokolova. Počátky sídla s jádrem bergfritového typu nejsou zcela jasné, vznikl na přelomu 12. a 13. století. Nejstarší konstrukce tvoří gotický palác, ale celkové povědomí o středověké podobě lokality je torzovité. Dominantním znakem je věž obdélného půdorysu. V 15. století došlo k vybudování opevnění a v paláci byla obnovena kaple. Na začátku 17. století se uskutečnila přestavba na zámek a k východní části byl přistaven dvoupodlažní trakt. V nejnižším podlaží jsou dochované valené klenby s polokruhovým portálem, mezi věží a palácem se nacházejí pozůstatky empírové části. Součástí areálu je hospodářské předhradí s mladšími budovami.

Z interiérového vybavení byl významný zejména oltář z kaple Tří králů a socha takzvané Černé madony. Dochované

olejomalby převážně s mytologickými motivy byly v 70. letech minulého století deponovány v chebském muzeu. Soška madony s Ježíškem, která byla zachráněna před požárem v roce 1668, se v současnosti nachází v depozitáři Biskupství plzeňského.

Nejstarší doložitelné písemné zmínky pocházejí z roku 1345, o 17 let později sídlo Hartenberkové prodali Těmovi z Koldic, od kterého jej v roce 1364 koupil Karel IV. Během vlády Václava IV. byl v roce 1407 Hartenberg prodán Janu Maleříkovi. Za éry Jiřího z Poděbrad získali hrad Schlickové, kteří jej přestavěli a vlastnili do roku 1547. Přes několik různých majitelů připadl koncem 16. století Písnicům, s kterými je spojena renesanční přestavba. V roce 1668 je zaznamenán velký požár a k poslední významnější novogotické obnově došlo v 19. století za Auerspergů. Zajímavostí je, že hrad několikrát navštívil Johann Wolfgang von Goethe. Do roku 1945 byl obydlený, přilehlé objekty měly rozličné využití. Po druhé světové válce v areálu sídlila armáda, poté jej státní statek využíval jako sklad obilí a brambor. Během 70. let minulého století proběhly nejnutnější záchranné práce za účasti několika dobrovolníků a spolků. Neudržený a silně poškozený areál vyhořel v roce 1985 a jeho definitivní konec se zdál neodvratný.

Celkový rozsah škod po požáru byl ohromný, výrazně utrpěla většina dřevěných konstrukcí a severozápadní

NEJSTARŠÍ PÍSEMNÉ ZMÍNKY O SÍDLÉ POCHÁZÍ Z ROKU 1345.

V MINULÝCH LETECH SE OBNOVOVACÍ PRÁCE TÝKALY MIMO JINÉ HRADNÍ KAPLE.

průčelí se zřítilo. Ohrožené památce hrozilo sejmutí památkové ochrany. K podstatné změně došlo v roce 1997, kdy hrad zakoupil soukromý majitel a začal s nutným vyklíčením a záchrannými pracemi. Celý proces obnovy byl a nadále zůstává jedinečný zapojením dobrovolníků, kterých se vystřídalo přes 1 000 z více než 70

zemí. Hartenberg představuje největší evropský dobrovolnický projekt, kterého se účastnili například sociálně vyloučení nebo alternativně trestaní. Souběžně s postupnou stabilizací jednotlivých částí realizovalo Muzeum Karlovy Vary několikaletý archeologický průzkum lokality a byl zpracován stavebněhistorický průzkum.

V posledních letech se práce soustředily mimo jiné na stabilizaci gotických kleneb v přízemí paláce i v prvním patře a na rekonstrukci hradní kaple. V roce 2019 má být dokončena stabilizace druhého patra a sanace zbývajícího zdiva v havarijním stavu. V plánu je také ochrana proti seismickým vlivům. V letošním roce se na místě několikrát projevily vracející se zemětřesené roje o síle přes čtyři stupně Richterovy škály, které mají neblahý vliv na statiku konstrukcí. Pokračovat bude i restaurování dochovaných prvků v hlavním paláci, obnova kleneb a podlah v jednotlivých patrech nebo oprava barokní brány.

Všechny fáze obnovy jsou každoročně podpořeny finanční dotací Ministerstva kultury z Programu zachrany architektonického dědictví, Karlovarským krajem nebo Místní akční skupinou Sokolovsko. Před dvěma lety získal majitel spolu se spolkem Hartenberg ocenění Národního památkového ústavu Patrimonium pro futuro v kategorii Záchrana památky. V roce 2017 byl projekt pod názvem HARTENBERG – obnova kulturního a přírodního dědictví představen na fóru Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. Vzniklá stavební huť Hartenberg byla také v poslední době několikrát oceněna v soutěži Zachráněná památka Karlovarského kraje například za obnovu hradu Andělská hora nebo tvrze Pomezná. ■

www.libaczech.cz
www.vildstejn.cz
www.hartenberg.cz

ZEPTALI JSME SE

V čem spatřujete největší kulturní hodnotu hradů Libá, Skalná a Hartenberg?

Libá, Skalná a Hartenberg – tři hrady, jeden osud Chebska

Tyto tři významné hradní lokality nespojuje pouze poloha na samém západě republiky. Jejich počátky jsou svázány s formováním svěbytného území, bývalé štaufské říšské državy. Umístění do značné míry ilustruje i tehdejší územní expanzi, která pravděpodobně právě v okolí Hartenbergu dosáhla svého maxima. Vazba na kulturně vyspělou říši byla příčinou, že zde došlo k velmi časnému a u nás unikátnímu rozvoji slohově románské hradní architektury. Skalná je dodnes jedním z mála poměrně celistvě dochovaných příkladů románského ministeriálního objektu s typickým propojením obytné, obranné, reprezentační a sakrální složky. Hrady samozřejmě prošly dalším bohatým stavebním vývo-

jem, opět s unikátními prvky. Jedním z nich je jistě zapojení pozdně gotického kostela do systému vnějšího opevnění na Libě. Jiným pak jeden z největších hradních kompaktních paláců s kaplí na Hartenbergu.

Objekty znovu spojuje jejich nedávná historie, kdy se během druhé poloviny 20. století proměnily z kvetoucích sídel v chátrající ruiny. Nechybělo mnoho a mohly se stát dalším mementem socialistické nepěče o kulturní dědictví. Naštěstí se tak nestalo a všechny jsou dnes symboly nového života starých sídel, který příznačně pro české prostředí přichází až pět minut po dvanácté. Mnohé z jejich historických hodnot proto nenávratně zaniklo, ale snad o to více si nadcházející generace budou vážit strastiplné cesty jejich záchrany.

Tomáš Karel, Národní památkový ústav v Plzni

ZAHRAŇIČNÍ HOSTÉ MICHAEL HANAK A AXEL FÖHL PŘI EXKURZI DISKUTOVALI O CHÁTRAJÍCÍ PŘÁDELNĚ VE SMRŽOVCE.

EXKURZE ZAVEDLA ÚČASTNÍKY SYMPOZIA DO BÝVALÉ MECHANICKÉ TKALCOVNY V ROKYTNICI NAD JIZEROU.

OHLÉDNUTÍ

O tvůrcích průmyslových staveb

Občanské aktivity představují nenahraditelnou hybnou sílu podílející se na procesu neustálého objevování, zachraňování a uchovávání pozůstatků minulosti. Patří k nim také setkávání, sdílení zkušeností a zviditelňování pozitivních příkladů. Jedním z nich je památkově chráněná Zauhlovačka, která na konci září hostila mezinárodní symposium.

Mezioborový výzkum pozůstatků průmyslové kultury u nás dlouhodobě zastřešuje Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze. Platforma Industriální stopy se věnuje osvětě, propagaci průmyslového dědictví a zajišťuje informační servis. Výzkumné centrum a Industriální stopy přinášejí aktuální témata, nové pohledy a podílí se na mezinárodní spolupráci. Výzkumné centrum tak činí nejen svým aktivním členstvím v organizaci pro ochranu průmyslového dědictví TICCIH (The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage), ale také organizováním setkání se zahraniční účastí. V prvním desetiletí tohoto století uspořádalo pět velkých mezinárodních konferencí nazvaných Bienále Industriální stopy.

V letošním roce připravilo Výzkumné centrum společně s Pracovní skupinou pro průmyslové dědictví Českého národního komitétu ICOMOS mezioborové výjezdní symposium Tvůrci průmyslových staveb s výrazným zastoupením přednášejících ze zahraničí. Setkání se uskutečnilo 26. září v památkově chráněné Zauhlovačce ve Vratislavicích nad Nisou. Druhý den na něj navázala exkurze po industriálních stavbách na Liberecku. Místem konání přímo v terénu akce připomněla loňské vyhlídkové symposium Přehlížené, drobné, zapomenuté industriální stopy v krajině a městech, které se záslužně věnovalo u nás nově diskutovanému tématu drobných

TEXT JAN ČERVINKA
FOTO PETR VORLÍK

DALŠÍ ZASTÁVKOU BYLA NĚKDEJŠÍ TANVALDSKÁ PŘÁDELNA BAVLNY, PRO NIŽ VLASTNÍK PLÁNUJE NOVÉ VYUŽITÍ.

PŘEDNÁŠKA PROFESORKY FRANZISKY BOLLEREY V NEZAMĚNITELNÉ ATMOSFÉŘE VRATISLAVICKÉ ZAHLLOVAČKY

a opomíjených industriálních památek a připomnělo také 15 let existence Výzkumného centra. Vratislavické sympozium se uskutečnilo jako součást projektu Industriální architektura. Památka průmyslového dědictví jako technicko-architektonické dílo a jako identita místa, který je podpořen Ministerstvem kultury z programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity. Přímou navazuje na výsledky projektu Industriální topografie České republiky z let 2011–2014 a rozvíjí jeho databázi pro další výzkum.

V souvislosti s uvedeným projektem se letošní sympozium tematicky zaměřilo na oblast navrhování a provádění průmyslových staveb a jejich autorství, na práci konkrétních architektů, inženýrů, projekčních kanceláří a stavebních firem v evropském kontextu. Konferenční část se uskutečnila v podzimně chladné atmosféře Zauhlovačky. Po úvodním slovu hlavního organizátora Lukáše Běraňy z Výzkumného centra následovala přednáška Axela Föhla z německého národního komitétu TICCIH. Věnovala se souvislostem ve vývoji průmyslových staveb a moderní architektury, zejména na příkladech progresivního využití oceli, které vyústilo ve stavbu mrakodrapů. Mark Watson ze skotského Úřadu pro zachování historických budov navázal přednáškou Materiál, forma a funkce. Ta se zaměřila na projektanty vybraných textilních továren ve Velké Británii a vztah

modernismu a účelnosti průmyslových staveb. Michael Hanak z Curychu přiblížil prototypové inovace v průmyslové výstavbě na příkladu švýcarské kanceláře Carla Arnolda Séquin-Bronnera, která měla pobočky také ve Vídni a Praze. Paul Smith z francouzského Ministerstva kultury hovořil o specifikách manufaktur ve Francii ze 17. a 18. století. Emeritní profesorka dějin architektury a urbanismu na Technické univerzitě v Delftu Franziska Bollerey se věnovala předním architektům funkcionalismu a jejich zájmu o průmyslovou architekturu. Přiblížila rovněž význam média fotografie pro avantgardní architekturu. Martin Strakoš z Národního památkového ústavu v Ostravě nastínil souvislost tvorby Bohumila Hypšmana s prostředím klientů, pro které navrhoval průmyslové areály. Závěrečná přednáška profesora Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze Jindřicha Vybírala se věnovala průmyslové architektuře Leopolda Bauera včetně jeho projektu pro továrnu ve Vratislavicích.

Exkurze začala již první den prohlídkou interiérů pneumatické zauhlovací věže s vodním rezervoárem a přilehlé parní elektrárny někdejší továrny Ignaz Ginzkey & Co., výroba koberců. Účastníci poté absolvovali návštěvu vratislavického pivovaru Konrád s výkladem a ochutnávkou. Následující den patřil především bývalým přádelnám a tkalcovnám v Liberci, Smržovce, Tanvaldu, Velkých Hamrech,

Rokytnici nad Jizerou, Jablonci nad Jizerou – Hradsku a v Nové Pace.

Velmi důležitý rozměr akce představuje samotné místo konání a jeho příběh. Zauhlovačka je prvořadou stavbou významného architekta, navíc zapsanou v Ústředním seznamu kulturních památek. Její výběr pro mezinárodní setkání znamená ocenění nevšedního úsilí spolku AvantgardArt a jeho zakladatelky Jitky Jakubičkové. V roce 2015 se ujal památky v komplikovaném stavu a s velkým odhodláním a citem se věnují postupné obnově a nacházení nového využití. Zauhlovačka tak ožívá a mění se v místo setkávání, kultury a umění. Členové spolku šíří povědomí o významu konkrétního místa, o průmyslovém dědictví, důležitosti památkové péče a smysluplnosti práce s komunitou. Tím se zároveň naplňují dílčí cíle aktuálně řešeného projektu Výzkumného centra, které koresponduje s Chartou průmyslového dědictví TICCIH. Rozpoznání hodnoty napomáhají k ochraně a nalezení odpovídajících postupů pro údržbu a pro dnešní i budoucí využití. V neposlední řadě se opět potvrzuje nenahraditelná role občanských aktivit v oblasti kulturního dědictví.

Mediálním partnerem výjezdního sympozia Tvůrci průmyslových staveb byl portál a časopis PROPAMÁTKY. ■ vcpd.cvut.cz www.industrialnistopy.cz www.zauhlovacka.cz

Pavel Vlach, CC-BY-SA-4.0

RESTAUROVÁNÍ INTERIÉRU KOSTELA NANEBEVZETÍ PANNY MARIE V POUTNÍM AREÁLU V KLOKOTECH BYLO V ROCE 2017 PODPOŘENO Z PROGRAMU ZÁCHRANY ARCHITEKTONICKÉHO DĚDICTVÍ.

Jiří Novák, CC-BY-SA-3.0

MINISTERSTVO KULTURY FINANČNĚ PŘÍSPĚLO TAKÉ NA OBNOVU FASÁDY RADNICE V HORNÍM MARŠOVĚ.

FINANCOVÁNÍ

Dotační programy Ministerstva kultury

Velký objem finančních prostředků na záchranu památek rozdělují jednotlivá ministerstva. Přirozeně nejaktivnější je v tomto ohledu Ministerstvo kultury. Většina dotačních výzev je pro zájemce k dispozici na podzim a na přelomu roku.

Ministerstvo pravidelně vyhlašuje šest specializovaných programů na obnovu kulturních památek, další je zaměřený na památky UNESCO a poslední je určen na podporu kulturních aktivit v oblasti památkové péče. Patří mezi ně Havarijný program, který se věnuje nejohroženějším stavbám. Pomáhá zajistit nejnaléhavější opravy včetně restaurátorských prací. Program záchrany architektonického dědictví se především soustředí na historické objekty, které mají nadregionální význam. Dále ministerstvo podporuje obnovu kulturních památek v městských památkových rezervacích a zónách.

Objekty, které se nacházejí mimo tento prostor, zahrnuje program Podpory obnovy kulturních památek prostřednictvím obcí s rozšířenou působností. Finanční příspěvky ministerstva neopomíjejí ani stavby ve vesnických památkových rezervacích a zónách. Samostatný program je vyhlašován také na restaurování movitých kulturních památek, tedy významných děl výtvarných umění nebo uměleckořemeslných prací umístěných ve veřejně přístupných budovách.

Další skupina programů zahrnuje podporu muzeí a galerií, případně dalších subjektů, které hospodaří se sbírkami muzejní povahy. Pro ně je určen Integrovaný systém ochrany movitého kulturního dědictví, který se soustředí na zabezpečení objektů bezpečnostními systémy, evidenci a dokumentaci, výkupy a preventivní ochranu před nepříznivými vlivy prostředí. Dále mohou zájemci využít program na Podporu projektů zaměřených na poskytování standardizovaných veřejných služeb muzeí a galerií a na Podporu expozičních a výstavních projektů.

V letošním roce byl v souvislosti s bezpečnostní situací poprvé vyhlášen Dotační program pro ochranu měkkých cílů v oblasti kultury. Jeho základním úkolem je zvýšení ochrany přístupných kulturních památek, muzeí, galerií, divadel, koncertních sálů, knihoven a dalších míst, kde se pohybuje velké množství osob. ■ www.mkcr.cz

TEXT DAGMAR KOŽELUHOVÁ
FOTO WIKIMEDIA COMMONS

NEDÍLNOU SOUČÁSTÍ VÝZKUMU JSOU ŘEMESLA PODÍLEJÍCÍ SE NA VÝROBĚ MOBILIÁŘE HISTORICKÝCH ŠLECHTICKÝCH INTERIÉRŮ. DO HLEDÁČKU ODBORNÍKŮ SE DOSTALO I CENNÉ VYBAVENÍ ZÁMKU V MANĚTÍNĚ.

KONKRÉTNĚ V MANĚTÍNĚ JDE NAPŘÍKLAD O VZÁCNÉ KONZOLY NA PORCELÁN Z 1. TŘETINY 18. STOLETÍ.

PROJEKT

Řeč materiálu

V horizontu příštích pěti let se budou tři instituce podílet na interdisciplinárním výzkumu mapujícím mizející řemesla a technologické postupy.

Projekt Řeč materiálu: tradiční řemeslné technologie pro záchranu kulturního dědictví a současný životní styl uspěl ve veřejné soutěži v Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity Ministerstva kultury (NAKI II). Na jeho realizaci se v letech 2018–2022 podílí odborníci z Ústavu etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Národního památkového ústavu a Národního technického muzea. Výsledky přispějí k poznání technologií tradičních řemesel spojených především s funkcí a využitím obytných staveb a interiérů v měšťanském nebo aristokratickém prostředí.

Klasifikace jednotlivých oborů byla provedena podle materiálů, jako jsou dřevo (stavební truhlářství, parketářství, truhlářství a řezbářství), kov (stavební zámečnictví), textil (čalounictví

a prýmkařství), keramika (kamnářství), sklo (vitráž), nebo materiálů a postupů užívaných při úpravě staveb a povrchů artefaktů (štukatéřství a štafířství). K jednotlivým řemeslům byly publikovány dílčí práce zaměřené spíše na historiografii. Stranou zájmu ale zůstávaly aspekty technologické. Hlavním cílem projektu je proto poznání jejich specifík v širším kontextu.

Zvláštní pozornost je věnována videozáznamům pracovních postupů včetně analýz materiálů. Součástí výzkumu jsou také rešerše pramenů, certifikované metodiky i prezentace řemesel formou výstav, expozic, publikací, studií a workshopů. Probíhá také empirický výzkum, jehož cílem je identifikovat příčiny a faktory, které jsou zdrojem zániku tradičních technologií. Respondenty budou nejen řemeslníci a restauroři, ale také kasteláni, vlastníci hradů a zámků i reprezentanti středních uměleckých a řemeslných škol. Při vytváření vzorku respondentů sehraje důležitou roli také databáze, například Katalog služeb internetového portálu PROPAMÁTKY.

Projekt Řeč materiálu může zásadním způsobem přispět k ochraně, restaurování, prezentaci a edukaci v oblasti tradičních řemesel na památkových objektech v České republice. Jeho závěrečné výstupy budou významnou pomocí pro účely obnovy sbírkových či památkových artefaktů a výchovu nových mistrů uměleckého řemesla nebo restaurátorů. ■

TEXT BARBORA PŮTOVÁ
FOTO STÁTNÍ ZÁMEK MANĚTÍN

ČTVRŤOVÝ MECHANISMUS JANA PROKEŠE, DOPLNĚNÝ UNIKÁTNÍM ZVONÍCÍM STROJEM S CIMBÁLY, BYL ZHOTOVEN V ROCE 1868 PRO ZÁMEK V BÝCHORECH U KOLÍNA.

DETAIL TZV. KOLÍČKOVÉHO KROKU NA HODINOVÉM STROJI OD NEZNÁMÉHO VÝROBCE Z ROKU 1898

EXPOZICE

Hodinárium Děčín

Před nedávnem byla na zámku v Děčíně zpřístupněna neobvyklá stálá expozice. Jejím námětem jsou hodiny a hodinové stroje. Kdo by ovšem čekal klasickou muzejní prezentaci v monotónních sálech panského sídla, bude překvapen.

Vznik Hodinária Děčín umožnily dvě myšlenky: záměr Zámku Děčín zpřístupnit půdní prostory se zajímavými trámovými konstrukcemi a potřeba přestěhovat sbírky Věžního muzejíčka Soběslav provozovaného Českým spolkem horologickým. Vznikla tak nová prohlídková trasa zaměřená na prolínání technických exponátů a výstavní galerie. Fotografie a umělecká díla s hodinářskou tematikou v sousedství sofistikovaných technických artefaktů tvoří příznačný charakter místa a oslovují návštěvníky s různým zájmem.

Jsou zde k vidění nejen samotné stroje, ale i jejich příslušenství, jako jsou cimbály, bicí či zvonící stroje, rozvodovky, ručkové převody, historické rafie či závaží. Nejstarší exponáty představují hodiny s vřetenovým i kotvovým krokem. Souvislost s místní historií má stroj z evangelického kostela v nedale-

kých Podmoklech od Julia Hiemanna. Z budovy bývalé děčínské radnice pro změnu pocházejí věžní hodiny vyrobené vídeňskou továrnou Liebig.

Pozoruhodným je rovněž komplet ze zámku Býchory. Zahrnuje čtvrtový mechanismus Jana Prokeše z roku 1868 doplněný unikátním zvonícím strojem zapojeným na cimbály, které byly odlity v dílně Anny, dcery zvonaře Karla Bellmanna. Vynikají mimo jiné i použitím neobvyklého kroku Roberta de Sancerreho.

Hodinárium prezentuje i současný trend – přechod od mechanických strojů po elektronicky ovládané přístroje řízené radiovým vysílačem, signálem z GPS či časovým serverem. Ze stejných důvodů se v jeho prostorách nezapomíná ani na prezentaci členů Českého spolku horologického. Proto je zde nástěnný orloj Petra Skály a Miroslava Kotrby, oboustranné hodiny od Josefa Achtera či skeletové hodiny Jaroslava Kavalíra a Pavla Hrubého.

Technickou část expozice doplňují soubory fotografií Stanislava Maruška s tématem staroměstského orloje a českých a moravských zvonů. Nechybí ani prezentace hodinářských nonsensů. Vystavena je také nedávno získaná cenná publikace Curta Dietzscholda Atlas věžních hodin. Kromě konstrukčních prvků těchto strojů jsou v něm popsány plány některých orlojů, mimo jiné i toho pražského. ■ www.muzeumhodin.info

TEXT MIROSLAV BAUDISCH
FOTO STANISLAV MARUŠÁK

PŘEBAL KNIHY

KNIHA

Dějiny umění v českých zemích 800–2000

Akademie věd vydala v nedávné době neobvyklou knihu o dějinách umění v Čechách a na Moravě. Vůbec poprvé mají čtenáři příležitost seznámit se s historií výtvarné kultury na našem území prostřednictvím jednoho knižního svazku.

Čtrnáct let trvající týmová práce tří desítek autorů pod vedením Taťany Petrasové a Rostislava Šváchy z Ústavu dějin umění sleduje proměny umělecké tvorby v českých zemích od Velké Moravy po současnost. Zabývá se malířstvím, sochařstvím, architekturou, knižní malbou, uměleckým řemeslem, fotografií i jinými druhy tvorby. Celkem osm stovek děl zasazuje do historických souvislostí jejich vzniku a završuje tím akademické šestisvazkové Dějiny českého výtvarného umění. Někteří autoři tak měli možnost napsat své texty znovu na základě nových poznatků a nových metod umělecko-historické práce.

Nejzajímavější je ale způsob, jakým je kniha strukturována. Má zcela odlišnou koncepci než předchozí publikace to-

hoto žánru. Je rozdělena na tři základní části, které jsou zdůrazněny i graficky. Tři symboly zastupují výtvarné formy středověku, novověku a moderního umění a usnadňují čtenáři rychlou orientaci v textu. Jednotlivá díla pak tvoří takzvané rodinky: skupiny dvou, tří nebo čtyř uměleckých prací, které spojuje dohromady osobnost objednavatele, jejich vznik v prostředí starých klášterů, na půdě moderních akademií nebo na pozadí dobových náboženských a politických proudů, příslušnost k vyhraněnému uměleckému směru, různá ztvárnění jednoho tématu i jiné vazby. V rodinkách se tak čtenářům představují umělecké výkony, od mistra Theodorika a Petra Parléře přes tvůrce kubistické a meziválečné avantgardy až po současné umělce Veroniku Bromovou nebo Federicu Díaze.

Publikace je neobvyklá i posunem v metodickém přístupu samotných historiků umění. Ti berou v potaz nejen čistě české umělce, ale do knihy zahrnují rovněž německy mluvící autory, tvůrce židovského původu nebo architektky s italskými kořeny. Dochází tak k důležitému posunu od pojmu českého umění k umění v českých zemích, které má být chápáno v mezinárodním měřítku. Autoři totiž při vzniku projektu primárně mysleli na zahraniční čtenáře. Anglicky psané souhrnné dílo o umění v českých zemích totiž dosud chybělo. Také proto vychází kniha o 992 stranách a 800 ilustracích nejen v české, ale i anglické mutaci. ■ www.udu.cas.cz

TEXT BARBARA GAJEWSKÁ
FOTO ÚSTAV DĚJIN UMĚNÍ AV ČR

FOTOREPORTÁŽ

TEXT NORBERT SCHMIDT | FOTO TOMÁŠ SOUČEK

Nový vstup do dominikánského kláštera v Praze

Na proměně dominikánského kláštera na Starém Městě pražském pracuje Josef Pleskot se svými spolupracovníky Jiřím Trčkou, Norbertem Schmidtem, Davidem Ambrosem, Michaelou Zucconi a bratry dominikány od roku 2007. Letos byla dokončena první etapa revitalizace objektu, která dala řeholnímu domu nový vstup, fortnu a vertikální komunikaci. Otevřela ho veřejnému prostoru města a zároveň zpevnila jeho vnitřní vazby dle současných potřeb užívání. Vestavba nového komunikačního uzlu také lépe zpřístupnila barokní refektář, který se spolu s nově upraveným foyerem již několik let užívá jako kulturně vzdělávací platforma Dominikánská 8. Nový vstup spolu se schodištěm, výtahem a částí chodeb se vyznačují bohatostí tvarů, která organicky rozvíjí původní barokní substanci. Ta je podpořena střídmostí materiálů, barev a navíc umocněna světlem.

www.apatelier.cz | www.praha.op.cz

Z MĚST A OBCÍ

BUŠTĚHRAD

Mozaikový znak města

Buštěhrad vyhlásil soutěž o nejlepší nápad ke zkrášlení města s finančním limitem pro jeho realizaci do 25 tisíc korun. Zvítězilo mozaikové dílo od místních umělců Milana Jaroše a Hedviky Servusové. Znak o rozměrech 2050 x 1480 mm se skládá z 3 751 keramických dílků. Osazen byl na zeď schodiště, které spojuje místní část Starý hrad s bývalým podhradím. Brzy se stal oblíbeným turistickým cílem. Mozaika ztvárňuje znak, kde je na zeleném podkladu umístěn stříbrný zámek s dvěma nižšími hranatými věžemi po stranách s červenou střechou a zlatými makovicemi a střední vysokou kulatou věží ukončenou cimbuřím. Z cimbuří střední věže vyrůstá postava Máří Magdaleny se svatozáří držící v pravé ruce červený štítek s monogramem Vladislava II. Jagellonského, v levé pak znak rodu Kolowratů. Samotný zámek stojí na zeleném pšeničném poli. Znak udělil 17. června 1497 český král Vladislav II. Jagellonský, když povýšil Buštěves na město, daroval mu různé výsady a nazval je Buc-kovem.

www.mestobustehrad.cz

DOLNÍ BŘEŽANY

Zámek i park v novém

V září 2018 byla díky iniciativě obce Dolní Břežany dokončena oprava zámku. Samotné rekonstrukci památky, již vlastní Arcibiskupství pražské, předcházela likvidace nevhodných staveb v areálu, které vznikly za působení Ministerstva vnitra v druhé polovině 20. století. V letech 2015–2018 pokračovala vlastní obnova, při níž byl mimo jiné objeven renesanční trámový strop skrytý pod podhledem. Podařilo se jej zrestaurovat a nyní je ozdobou interiéru salonku. Zrekonstruována byla také zámecká kaple sv. Máří Magdaleny. Kompletní renovací prošla část zámecké zahrady, byla založena nová zeleň a vznikla vodní kaskáda. Pro obec a její obyvatele se tím otevřel atraktivní veřejný prostor. Náklady na obnovu zámeckého areálu dosáhly 260 milionů korun a plně je hradilo Arcibiskupství pražské. Od listopadu 2018 objekt slouží veřejnosti jako hotel. Jeho srdcem je zasklené atrium a k němu přiléhající restaurace

www.dolnibrezany.cz

JABLONEC NAD NISOU

Zastupitelský sál v původní podobě

Do původní podoby z 30. let minulého století se po rekonstrukci vrátil hlavní zasedací sál jablonecké radnice. Památkově chráněnou budovu z let 1931–1933 město postupně obnovuje od roku 2011. Koncem 70. let minulého století totiž prošla nevhodnou úpravou. Řada původních prvků tehdy naštěstí nebyla odstraněna, jen překryta populárním umakartem. Novým uspořádáním nábytku klesla kapacita prostoru sice jen na 60 míst, ale současné zastupitelstvo města je pouze třicetičlenné. Zrestaurováno bylo veškeré vnitřní zařízení. Obnovená je parketová podlaha i vybavení. V některých případech jde o repliky vyrobené podle dobové dokumentace. Do prostoru se musely včlenit také nové technologie – rozvody internetu, ozvučení nebo možnost připojení velkoplošných obrazovek. Nejnákladnější položku představovaly repliky lustrů. Kopie podle původních návrhů vyrobila specializovaná firma, která již má zkušenosti se zhotovením několika jiných osvětlovacích těles pro radnici.

www.mestojablonec.cz

Město Buštěhrad

Lucie Vospělková

Markéta Hozová

Prinášíme aktuality z míst, kde se aktivně věnují péči o kulturní dědictví. Uvedené texty jsou publikovány v rámci mediální spolupráce redakce s městy a obcemi.

JIČÍN

U Jáníčka naleznete klidné místo k odpočinku

Na lokalitu nazývanou U sv. Jana neboli U Jáníčka si někteří Jičínští ještě vzpomínají. Nachází se na cestě, která kdysi dávno vedla ke kostelíku v Robousích. Dnes jsou tyto komunikace rozorány. Zůstala pouze jedna ukončená dvěma vzrostlými lipami ukrývajícími asi třímetrovou sochu. Díky všímavosti jičínského občana, který na místo upozornil, byl proveden radikální zásah a kdysi vyhledávané zastavení bylo uvedeno do stavu podobající se tomu původnímu. Plastika byla stabilizována a odborně zrestaurována, lípy prořezány a celé okolí uklizeno od letitých nánosů. Sv. Jan odkazuje poutníky pohledem na romantický vrch Zebín, ačkoliv jeho původní orientace byla zřejmě opačným směrem, na jeden z nejvíce prosperujících podniků současného Jičína. Stín dvou rozložitých stromů se sochou stojící pod nimi poskytuje dnes příjemnou možnost odpočinku stejně tak, jako tomu bylo před mnoha lety.

www.mujiicin.cz

město Jičín

HAVLÍČKOV BROD

Revitalizace Smetanova náměstí

Druhému nejvýznamnějšímu brodskému náměstí, které dostalo název Smetanovo, většina starších občanů neřekne jinak než Rosmark, což staroněmecky znamená Koňský trh. V 70. letech minulého století došlo bohužel k jeho asanaci. Na pláni bylo vybudováno panelové sídliště s obchody, stovkami bytů a veřejným prostorem s tehdy typickým mobiliářem. Letos po 40 letech bylo prostranství zrevitalizováno. Architekt Aleš Burian navrhl nové uspořádání cest, osvětlení i mobiliář. Dominantním prvkem se stal umělý potok protékající celým náměstím, voda je čerpána z původní roubené studny. Akcent na volnočasové využívání zátěžových zavlažovaných trávníků posiluje i výsadba 25 vzrostlých stromů, přístup ke kašnám, lavičky, stojany na kola i pítka. Reminiscencí na historickou zástavbu je uplatnění nalezené valounové dlažby v části náměstí, otisky koňských podkov na ocelových plátech mostků či ponechání starobylé studny s pumpou. Ojedinelá je i plastika ze strukturovaného betonu ve tvaru kříže osazená na místě zbourané barokní kaple.

www.muhb.cz

Vladimír Kunc

JINDŘICHŮV HRADEC

Krýzovy jesličky získají původní podobu

Unikátní Krýzovy jesličky, které jsou jako největší lidový mechanický betlém zapsány v Guinnessově knize rekordů, získají původní podobu. Největší klenot Muzea Jindřichohradecka renovují od loňského roku restaurátorky a konzervátoři. Velkolepý betlém a jeho konstrukci napadl dřevokazný hmyz. Odborný zásah pomůže zachovat památku pro budoucí generace. Zároveň však odhalil, že originální uspořádání scénérií bylo jiné a lišila se také barevnost a zdobení figurek. Restaurátoři proto chtějí podle dobových fotografií vrátit betlém do původní podoby, jak jej před 100 lety uspořádal jeho autor Tomáš Krýza. Do jesliček se také vrátí scény, které byly kvůli špatnému stavu v depozitáři. Veškeré opravy probíhají za plného návštěvníckého provozu. V listopadu začala v jezuitském semináři v Jindřichově Hradci také výstava Jihočeské betlémy, na níž lze spatřit jesličky jihočeských tvůrců z depozitářů muzea. Po pěti letech se od 24. listopadu do 30. prosince uskuteční také soutěžní řezbářská výstava O nožík Tomáše Krýzy.

www.jh.cz

Muzeum Jindřichohradecka

Z MĚST A OBCÍ

KLATOVY

Město obnovuje refektář

Komplex budov Tovaryšstva Ježíšova ze 17. a 18. století sousedí s náměstím, radnicí a Černou věží. Jezuité postupně vystavěli kolej, kostel, seminář a také latinské gymnázium. Město již opravilo významnou část koleje a přeneslo do ní knihovnu, ústav sociálních služeb a některé odbory. Římskokatolická církev za přispění města obnovuje kostel. Spolek Klatovské katakomby, v němž spojily síly město i církev, v roce 2011 zrenovoval chrámové krypty, v nichž se nalézají 38 mumii z období let 1676–1783. Od letošního října se rekonstruuje poslední část koleje, refektář s přílehlými prostory. Projekt revitalizace vyjde na více než 30 milionů korun. Refektář byl svědkem mnoha společenských událostí, v poslední době pak přednášek, koncertů, architektonických prezentací. Povznášející byly zejména barokní jezuitské noci, které se uskutečnily v rámci projektu Západočeské baroko.

www.klatovy.cz

NYMBURK

Sochy a pomníky hřbitova se dočkaly restaurování

Město za finanční podpory Ministerstva kultury postupně restauruje náhrobky ze hřbitova, který v letech 1967–1969 ustoupil stavbě zimního stadionu. Sochy a pomníky jsou nyní umístěné v areálu Starého děkanství. Akademický sochař a restaurátor Jan Vích se v roce 2017 věnoval pomníku Mikoláše Miksche a rodiny Dlabáčových, náhrobku Jana Dlabáče. Letos pracoval na sousoší Panny Marie, sv. Floriána a sv. Jana Křtitele, náhrobku z hoříckého pískovce v podobě truchlícího anděla a náhrobku rodiny Koníčkovy. Sousoší Panny Marie sice stávalo na hřbitově, nicméně původně bylo součástí exteriéru kláštera a pochází přibližně z roku 1769. Stejně jako u ostatních pomníků byla hlavním zámerem konzervace kamene a prodloužení jeho životnosti. V případě sousoší však musel Jan Vích domodelovat hlavu madony, neboť se z ní dochoval pouze fragment, který byl navíc již dříve doplňován. V příštím roce je v plánu zrenovovat zbývajících šest pomníků.

www.mesto-nymburk.cz

PÍSEK

Nová lávka je atraktivitou města

Jako dva mimoběžně vystřelené šípy, jeden od Václavského předměstí k hradištskému kopci a druhý od Hradiště ke kostelu sv. Václava, charakterizoval novou lávku v Písku, která spojila tyto čtvrti, její autor Josef Pleskot. Výstavba byla zahájena letos koncem února. Osmý mostní objekt v Písku je zhruba 140 metrů dlouhý a tři metry široký. Ocelová konstrukce je tvořena dvěma rameny s mezi-podestou. Místo, kde se spojují, může sloužit jako vyhlídka. „Plánoval jsem, aby přecházení nebylo jenom spojením dvou břehů z místa A do místa B, ale aby cesta přes řeku byla příjemná i zábavná,“ vyjádřil se k projektu Josef Pleskot. Z obou stran na lávku navazuje jeden a půl kilometru dlouhá cyklostezka a chodník. Propojuje novým způsobem obě lokality s centrem města i průmyslovou zónou. Lávka ponese jméno Dagmar Šimkové, písecké rodačky a odsouzené odpůrkyně komunistického režimu. Stavba proto zároveň představuje jakýsi symbolický pomník obětem totalitního režimu.

www.mesto-pisek.cz

město Klatovy

Markéta Vaníčková

Písek, s.r.o.

Prinášíme aktuality z míst, kde se aktivně věnují péči o kulturní dědictví. Uvedené texty jsou publikovány v rámci mediální spolupráce redakce s městy a obcemi.

PŘÍBOR

Funkcionalistická radnice získala novou fasádu

Jedna z mála funkcionalistických radnic u nás se nachází v Příboře. V letošním roce se dočkala obnovy fasády. Dvoukřídlá dvoupatrová budova situovaná na nároží ukončuje řadovou zastavbu západní fronty náměstí. Byla vystavěna v roce 1938 po zboření své předchůdkyně jako produkt meziválečné moderny. Její uliční fasáda k náměstí Sigmunda Freuda je jádrová vápenocementová, boční je břizolitová, části u terasy jsou z umělého kamene. Vápenocementová omítka byla přeštukována a sjednocena nátěrem. Břizolitové fasády byly vyčištěny a opraveny jen jejich nesoudržné části a trhliny. Byla provedena také její celoplošná fixace tak, aby byla zachována její plastičnost. Také terasové části byly restaurovány v souladu s odborným návrhem. V následujících letech naváže město obnovou dvorního traktu radnice i jejího interiéru s ohledem na bezbariérový přístup.

www.pribor.eu

SLANÝ

Panské saně poputují do skanzenu v Třebízi

Národopisné muzeum v Třebízi, spravované Vlastivědným muzeem ve Slaném, zpřístupní během roku 2019 novou expozici zemědělství na Slánsku. Její součástí budou i nově opravené saně z konce 19. století, které jsou v regionu jedinečnou ukázkou svého druhu. Do té doby budou prezentovány v rámci vánoční výstavy o zimních sportech přímo ve Slaném. Saně pochází z nedalekých Úherců z okresu Louny. Jsou pro dvě osoby a kočího s přísedícím. Mají esovitě tvarovanou přední část korby, kterou zdobně podpírají kovové spirálové esovky. Kromě truhláře a kováře se na jejich opravě podílel i čalouník. Nejvíce poničeny byly totiž právě látkové sedačky na kovových pružinách vycpané koňskou žíní. Zajímavé je, že na přichycení textilie byly původně použity hřeby s hlavičkou z porcelánu. Opravu saní finančně podpořilo Ministerstvo zemědělství.

www.pamatkyslany.cz

ŽATEC

Revitalizace městské knihovny

V centru městské památkové rezervace proběhla revitalizace historického domu čp. 52, kde sídlí městská knihovna. Na obnovu byla využita dotace z Integrovaného regionálního operačního programu. Objekt byl založen ve středověku a obsahuje relikt středověkého zdíva. Vzhledem ke svému umístění je dominantní součástí centrálního náměstí. Rekonstrukce se prováděla za použití tradičních materiálů se zřetelem na památkovou hodnotu stavby. Opraveny byly poškozené části krovu a vyměněna střešní krytina. Tou jsou opět pálené tašky, tzv. bobrovky. Pro renovaci fasády byla zvolena vápenná technologie v monochromní barevnosti, která je důležitou součástí celkového řešení, kdy lomení a odraz světla dávají vyniknout architektonickému členění. U objektu je nyní mimo jiné také možnost využití nových veřejně přístupných ploch na historických hradbách pro kulturní a vzdělávací akce. V současné době čeká knihovnu stěhování zpět do obnovené budovy, aby opět sloužila široké veřejnosti.

www.mesto-zatec.cz

Renate Šablátová

Markéta Škrancová

město Žatec

Péče o památky začíná osvětou

**Záchrana památek je hlavně o lidech.
Zapojte se i vy.**

PODPOŘTE REDAKCI PROPAMÁTKY A ZÍSKEJTE VÝHODY

KLUB
PROPAMÁTKY

podporim.propamatky.info

foto: Jan Bartoš

PRÁCI REDAKCE PROPAMÁTKY PODPORUJE ŘADA OSOBNOSTÍ

Památky mají hodnotu, když mají smysl.
A mají smysl, když jsou nositelem
života pro dnešní a budoucí generace.
Věřím, že PROPAMÁTKY právě toto
podporují.

Constantin Kinsky

Neocenitelným způsobem pomáhá-
jí nejen kulturnímu dědictví, ale také
lidem, kteří mají k dědictví pozitivní
vztah. PROPAMÁTKY si zaslouží naši
účinnou podporu.

Anna Matoušková

PROPAMÁTKY dokáží vzácně propojit
i značně odlišné zkušenosti, lidi různých
motivací i vzdálených profesí se širokým
spektrům zaujetí pro ohrožené památky
včetně těch přehlížených.

Benjamin Fragner

Práci týmu lidí PROPAMÁTKY obdivuji,
je velice inspirativní a dává mnoho
dobrých nápadů a informací.

Hugo Mensdorff-Pouilly

Považuji za záslužné, že redakce
PROPAMÁTKY pomáhá udržovat a roz-
šiřovat povědomí o významu památek.
Jen tak dál!

Naděžda Hávová

Nevzdávejte svůj sen o záchraně
historicky cenného objektu.
Zkuste kliknout na PROPAMÁTKY.

Tomáš Hanák

PAMÁTKY MUZEA ŘEMESLA
 MEZIOBOROVÉ VELETRHY OBNOVY, FINANCOVÁNÍ A VYUŽITÍ
21. – 24. 2. 2019
 Výstaviště Praha – Holešovice www.incheba.cz/pamatky

INCHEBA EXPO PRAHA
 člen skupiny ABF a.s.

REDAKCE PROPAMÁTKY SE PRAVIDELNĚ ÚČASTNÍ VELETRHU, KTERÝ JE ZAMĚŘEN NA KULTURNÍ DĚDICTVÍ. OD ROKU 2019 SE KONÁ SOUBĚŽNĚ S VÝSTAVOU HOLIDAY WORLD VĚNUJÍCÍ SE CESTOVNÍMU RUCHU. ČLENOVÉ KLUBU PROPAMÁTKY MAJÍ VSTUPENKU NA OBE AKCE ZDARMA.

HLAVNÍ PARTNER PORTÁLU A ČASOPISU PROPAMÁTKY

Pálené tašky značky TONDACH navazují na tisíciletou tradici používání tohoto druhu střešní krytiny, z čehož vyplývá závazek uchovávat ráz střešní krajiny zejména z pohledu materiálu a tvarů také do budoucna. Výrobky

této značky mají nejdelší záruku na základní střešní tašky vyráběné u nás, a to 33 let. Životnost pálených tašek ale činí až 100 let.

www.tondach.cz

ODBORNÍ PARTNEŘI

Kvalitní minerální nátěrové systémy pro restaurování a obnovu památek
www.keim.cz

Zajistíme likvidaci dřevokazného hmyzu v historických stavbách prostřednictvím horkého vzduchu.
www.thermosanace.cz

Keramika jako kámen: pálené kameninové stavební materiály pro opravy historických staveb
www.brispol.cz

Prověřené maltové směsi pro památky a řešení vlhkostních problémů u historických objektů
www.mc-bauchemie.cz

Likvidace dřevokazného hmyzu a následná ochrana dřeva proti hmyzu, houbám i plísni
www.bochemie.cz

Využijte našich zkušeností s osvětlením historických budov.
www.erco.com

Antikhaus

HISTORICKÁ OKNA

Okna a dveře pro historické budovy – kde jiní končí, my začínáme.
www.antikhaus.cz

Jsme jediným specializovaným podnikem na těžbu a zpracování hořického pískovce.
www.piskovce.cz

Znáte důvěryhodné a seriózní společnosti, které působí v oblasti obnovy a péče o památky u nás? Dejte nám o nich vědět.

Čtvrtletník portálu PROPAMÁTKY
 Ročník 7, číslo 4, vychází: 4x ročně
 Vydává: Institut pro památky a kulturu, o.p.s.
 Editoři: Jan Štěpánek, Dagmar Koželuhová

Redakce: Miroslav Baudisch, Jan Červinka, Barbara Gajewská, Kryštof Havlice, Zbyněk Konvička, Aleš Kozák, Lenka Kuboušková, Jindřiška Kukrálová, Barbora Půtová

Grafická úprava: Jiří Pobřísl a Jan Šturoc
 Evidenční číslo: MK ČR E 208 18
 © Institut pro památky a kulturu, o.p.s.
 E-mail: redakce@institutueu.cz